

ρίπου αιώνα οὐδεμία περὶ τὴν διδακτικὴν μέθοδον ἐπ' ἤλθε μεταβολή, διατηρουμένης τῆς τῶν βυζαντιακῶν χρόνων μηχανικῆς ἐμπειρίας καὶ τῆς περὶ τινὰς ὀρισμένας γνώσεις ἀσυνειδήτου τριβῆς. Ἄλλ' ὅτε περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἡ τοπικὴ τοῦ Βυζαντίου σύνοδος «ὥρισεν ἕκαστον ἐπίσκοπον ἐν τῇ ἑαυτοῦ πατριαρχίᾳ φροντίδα καὶ δαπάνην τὴν δυναμένην ποιεῖν, ὥστε τὰ θεῖα καὶ ἱερὰ γράμματα δύνασθαι διδάσκεισθαι, βοηθεῖν δὲ κατὰ δύναμιν τοῖς ἐθέλουσι διδάσκειν καὶ τοῖς μαθεῖν προαιρουμένοις», πολλοὶ δὲ τῶν ἡμετέρων μετακίνοντες εἰς τὴν Ἑσπερίαν ἤντιον ἐκαίθησαν τὰς ἀναγκαίας γνώσεις καὶ μαθήσεις, τότε καὶ ὁ κύκλος τῶν παρ' ἡμῖν σχολῶν ἤρξατο ἐπεκτεινόμενος καὶ μεταρρυθμίσεις καὶ βελτιώσεις περὶ τὴν μέθοδον καὶ διδασκαλίαν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τε παιδαγωγικῶν παραγγελμάτων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων καὶ τῆς ἰκανῆς ἐπιδόσεως τῶν παιδευτικῶν τῆς Δύσεως σπουδῶν σπουδαίωτάται εἰσήχθησαν.

Πρῶτος δὲ Θεόφιλος ὁ Κορυθαλλεύς καὶ τὴν σπουδὴν καὶ διδασκαλίαν τῆς φιλοσοφίας ἐπὶ νέων ἀρχῶν ἐστήριξε καὶ βιβλία ἐμμέθοδα συνέταξεν οὐκ ὀλίγα, τὸ θεωρητικὸν πνεῦμα τῆς μεθόδου αὐτοῦ καταδεικνύοντα. Καὶ ἀπὸ τῆς διδασκαλίας τούτου, κατὰ τὸν σοφὸν πατριάρχην Κωνσταντίνον, ἡ τῆς πατριαρχικῆς σχολῆς πρόδος τῆς μαθήσεως ἤρξατο εὐμαθέστερον προχωροῦσα βαθμηδὸν ἐπὶ τὰ μείζω καὶ τελειότερα. Ἄλλὰ συστηματικώτερας παιδαγωγικὰς θεωρίας εὑρίσκομεν ἐν τοῖς φιλοσοφικοῖς φροντισμασι καὶ ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς πρὸς τε τὸν διδάσκαλον Ἰάκωβον Μάνον καὶ πρὸς τοὺς ἰδίους υἱοὺς Ἀλεξάνδρου Μαυρικορδάτου τοῦ ἐξ Ἀπορρήτων (1636—1709), ὅστις ἐν τοῖς εἰρημένοις αὐτοῦ ἐργασίαις πολλὰ περὶ φυσικῆς, ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς ἀγωγῆς καταλέγων ἀριστοὺς ἀναδείκνυται παιδαγωγικός.

Ἀναλύσας δὲ ὁ κ. Χρ. Παναζίδης ἐν ἰκανῇ ἐκτάσει τὰς τοῦ ἐξοχωτάτου τούτου ἀνδρὸς παιδαγωγικὰς θεωρίας, διέλαβεν ἐν συντόμῳ περὶ τῆς μεθόδου τῆς διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων συγγραφέων κατὰ τὴν προκειμένην ἐποχὴν, εἰπὼν ὅτι καὶ τότε ἦτο ἡ χρῆσις αὐτῆς ἢ ψυχγωγία καλουμένη, ἢ συνήθης ἐν τοῖς σχολείοις τῶν βυζαντιακῶν χρόνων, ὅσα κυρίως γύμνασμα συνωνυμίας, ἐρημνευομένης πολλάκις τῆς ἐννοίας διὰ συνωνύμων ἢ δοκούτων συνωνύμων· ἀλλ' ἀναπτύχθεισας κατὰ τὴν ἐπόμενον αἰῶνα τῆς φιλοσοφικῆς βασάνου τῶν διδακτικῶν μεθόδων, πολλοί, ἐν οἷς μάλιστα ὁ ἱερομόναχος Ἰωσήπος Μοισιῶδης (1779), σφοδρῶς κατέκριναν τὴν ψυχγωγίαν ταύτην καὶ ἐπήγαγον βαθμηδὸν τὴν τελείαν αὐτῆς κατάργησιν. Ἀκολούθως ἀναπτύξας διὰ βραχέων τὰ περὶ τοῦ κύκλου καὶ τῆς μεθόδου ἕκαστου μαθήματος καὶ περὶ τῶν διδακτικῶν βιβλίων καὶ τῆς γλώσσης αὐτῶν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, καθ' ἣν ἤρξατο γενικευομένη ἡ δημόδια γλῶσσα, ἦτις τότε εἶχε πολλοὺς καὶ ἀξιολόγους ἀντιπάλους, κατέδειξεν ὅτι κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα εὑρίσκομεν ἕγνη τῆς περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΘ' ἑκατονταετηρίδος εἰς τὰς δημοτικὰς τῆς Ἑθρώπης σχολὰς εἰσαγωγῆς, ἀλλήλοδιδασκτικῆς λεγομένης μεθόδου· διότι ἀναφέρεται ὅτι ἐν τῇ σχολῇ τῶν Ἀθηνῶν τῷ 1673 παρὰ τῷ διδασκάλῳ ὑπῆρχον καὶ πρωτόσχολοί, ὅστινες ἐδίδασκον τοὺς μικροτέρους παῖδας.

Τὰ δὲ περὶ τῆς ὀργανώσεως καὶ ἀποτελεσματικῆς λειτουργίας τῶν παρ' ἡμῖν σχολῶν τοῦ προκειμένου αἰῶνος, προσέθηκον ὁ κ. Χρ. Παναζίδης, μνησθέντες ἐκ δύο ἐκκλησιαστικῶν ἐγγράφων, τοῦ μὲν ἐκδομένου τῷ 1669 μηνὶ ἀπριλίῳ περὶ τῆς ἐν Ἄστῃ σχολῆς, τοῦ δὲ κατὰ ἰούλιον τοῦ 1691 περὶ τῆς πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας. Κατὰ ταῦτα διορίζοντο εἰς διδάσκαλος τῶν ἐπιστη-

μονικῶν μαθημάτων καὶ εἰς τῶν ἐγκυκλοπαιδικῶν, ἐπεβάλλετο δ' αὐτοῖς ἀγάπη ἐξ ἴσου πρὸς πάντας τοὺς μαθητὰς, ὠρίζοντο δὲ δύο κλάσεις τοῦ ἐπιστημονικοῦ τμήματος καὶ δύο τοῦ ἐγκυκλοπαιδικοῦ καὶ πειθαρχικαί τινες διατάξεις, ἀλλ' ἐπὶ πᾶσι μέγα ἔγχεον ἐκπύρρυντο τὸ παράδειγμα τῶν διδασκάλων ὑποχρεουμένων νὰ διδάσκωσι θεοσέβειαν καὶ εὐλάβειαν καὶ ἠθῶν κοσμιότητα.

Ἐκ τῆς συντόμου ταύτης ἀνακεφαλαιώσεως τῆς μελέτης «Περὶ τῆς παρ' ἡμῖν παιδαγωγικῆς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος», ἐν ἐπιλόγῳ εἶπεν ὁ κ. Χρ. Παναζίδης, περιτράνωσ καταφαίνεται ὅτι οἱ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης λόγιοι τοῖς τε τῶν ἡμετέρων προγόνων στοιχοῦντες ἐπιτηδεύμασι καὶ ταῖς μελέταις τῶν τῆς Ἑσπερίας σοφῶν προσκείμενοι, ἔχοντες δὲ συνεργούς τοὺς μετὰ ζήλου ἀγωνιζομένους πατριάρχας, ἐπισκόπους καὶ προκρίτους ἐπειρῶντο φιλοτιμῶς καὶ εὐσυνειδήτως τὸ φῶς τῆς ὑγιᾶς παιδείσεως καὶ τῆς ἀρετῆς εἰς τὸ ἡμέτερον γένος νὰ ἐξαπλώσωσι· καὶ οὕτω συντέλεσαν τὰ μάλιστα εἰς τὴν ἀναζωογόνησιν τοῦ δένδρου, ὑπερκαταλήθως καὶ εὐδοκίμως ὑπὸ τῶν κατόπιν εὐμαθῶν καὶ ἀφωσιωμένων λογίων, τῶν σεμνοτάτην καὶ ἀγιοτάτην θεωρούντων τὴν τῆς νεολαίας ἡμοειδῆ καὶ κοινῇ παιδεύσειν καλλιεργηθέν, ἀγλαοῦς καὶ εὐχύμους ἀποφέρει τοὺς καρπούς.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ.

ΚΟΣΜΟΛΟΓΙΚΑ. — Ἡ κωμωδία, θεωρία τοῦ κ. Η. Faye.

Μεταξὺ τῶν ἔργων, ἅτινα ὁμολογουμένως τιμῶσι τὴν σύγχρονον ἐπιστήμην, βεβαίως οὐχὶ ἐν δευτέρῳ μοίρᾳ δεῖον νὰ ταχθῆ τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον Sur l'origine du Monde ἔργον τοῦ κ. Η. Faye, μέλους τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ τοῦ Γραφείου τῶν Μικῶν, γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῆς ἀνωτέρας παιδείσεως, καθηγητοῦ τῆς Πολυτεχνικῆς Σχολῆς τῶν Παρισίων, κτλ., ἐν ᾧ ὁ σοφὸς ἀνὴρ μετὰ περισθῆς καλλιπειίας, σαφηνείας καὶ ἐξόχου ἐπιστημονικῆς δυνάμεως ἀναγράφει καὶ κρίνει τὰς κοσμογονικὰς θεωρίας ἀρχαίων τε καὶ νεωτέρων, ἀρχόμενος ἀπὸ τῶν κοσμογονικῶν ἰδεῶν τῶν πρῶτων χρόνων, ἀπὸ τοῦ Μωϋσέως καὶ τῆς Γενέσεως, μεταβαίνων δὲ ἐκ τούτων εἰς τὰς κοσμογονικὰς ἰδέας τῶν ἐν Ἑλλάδι φιλοσοφικῶν σχολῶν, ἐνδιατρίβει ἰδίᾳ εἰς τὴν τῶν Πυθαγορείων, ἀναλύνει τὸν Πλάτωνα ἐν τῷ Τιμαίῳ, τὸν Ἀριστοτέλην ἐν τῷ περὶ Οὐρανοῦ, τὸν Κικέρωνα ἐν τῷ Ονεϊρω τοῦ Σικηπίωνος, καὶ καταλήγει εἰς τὸν Λουκρήτιον, τὸν Βιγγίλιον καὶ τὸν Ὀβιδιον, ἀναλαμβάνων δὲ εἴτα τὴν ἐξετάσιν τῶν κοσμογονικῶν ἰδεῶν τῶν νεωτέρων καὶ διὰ μακρῶν ἀναλύων τὰς θεωρίας τοῦ Καρτεσιῦ καὶ τοῦ Νεύτωνος, καταλήγει εἰς τὰς κοσμογονικὰς ὑποθέσεις τοῦ Καντίου καὶ τοῦ Laplace, ὧν ἡ δευτέρα, ὡς γνωστὸν, ἀπετέλει μέχρις ἐσχάτων τὴν τελευταίαν τῆς ἐπιστήμης λέξιν. Ἐντεῦθεν ἀρχεται τὸ καθαρῶς δημιουργικὸν μέρος τοῦ ἔργου τοῦ κ. Faye, δι' ὃ διατιθῆσι περίπου τὸ ἡμῖσι τοῦ ἐκ τριακοσίων καὶ πλέον μεγάλων σελίδων συγγράμματος αὐτοῦ, καταδεικνύων τὰς πρὸς τὰς μετὰ τὸν Laplace ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἀστρονόμων γεννομένης ἀνακαλύψεις, ἀντιφάσεις τῆς κοσμογονι-

κῆς ἐκείνου θεωρίας, ἀντιφάσεις, ὧν ἡ σπουδαιότητι ἀναφέρεται εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς περιφορᾶς τῶν δορυφόρων περὶ τοὺς πλανήτας αὐτῶν, ἀφοῦ κατὰ μὲν τὴν θεωρίαν τοῦ ἐξόχου ἐκείνου ἀστρονόμου 1, θεωρίαν στηριζομένην ἐπὶ τῶν μέχρι τοῦ πλανήτου Οὐρανοῦ (ἡ διεύθυνσις τῆς κινήσεως τῶν δορυφόρων τοῦ ὁποίου δὲν ἦτο ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Laplace ἐντελῶς γνωστὴ) ἀσφαλῶν γνώσεων τῆς ἐπιστήμης, οἱ δορυφόροι στρέφονται περὶ τοὺς ἑαυτῶν πλανήτας καθ' ἣν διεύθυνσιν καὶ οἱ πλανῆται περὶ

1) Περὶ τῶν ἐν τοῖς πρώτοις μεταξὺ τῶν μεγαλοφυῶν πνευμάτων τοῦ ὄλου ἀνθρωπίνου βίου ὄντος τοῦ λόγου, καθήκον ἡμῶν θεωροῦμεν ν' ἀναγράψωμεν ἐκ τῆς προκειμένης σπουδαϊκότητος περὶ τῶν κοσμογονικῶν θεωριῶν ἀρχαίων τε καὶ νεωτέρων μελέτης τοῦ κ. Faye τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν ἀνάγκησιν τῆς ἀποδοθείσης εἰς τὴν ἐξέγρον τοῦτον νόῦν ἀθείας, διότι ἡ πολυετή λητος ὅσῳ καὶ ἀτυχῆς ἐκείνη πρὸς τὴν Ναπολέοντα δῆθεν ἀπάντησις κατὰ τὴν εἰς αὐτὴν παρουσίαν τῆς α' ἐκδόσεως τοῦ ὑπὸ τὴν τίτλον "Exposition du Systeme du monde" συγγράμματος τοῦ Laplace, κυκλοφορήσασα μετὰ τὴν ὑπὸ τούτου ἐπίκρισιν τοῦ Νεύτωνος καὶ τὴν εἰς ταύτην ἀπάντησιν τοῦ μεταπραστοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους κ. Barthélemy Sai' - i ai' e ἀναγραφῆσά δὲ ὑπὸ διάφορον ὄλωσ μαχρῶν ἐν τῷ προλόγῳ τῆς μεταφράσεως τοῦ Λουκρητίου, ἦν ἐπεθεώρησεν ὁ κ. Blanche', ἐκκολοῦσθαι διαδιδασμένη, ἀδικούτα μὲν τὴν μὴ μὴ μὴ τοῦ ἐξόχου ἀνδρός, ζημιούσα δὲ καὶ τὴν ἐπιζῶσαν ἀνθρωπότητα, διότι βεβαίως δὲν λείπουν οἱ ἐκμεταλλεζόμενοι τὴν ὑποθετικὴν ταύτην ἀθεϊστικὴν ἀπόκρισιν τοῦ Laplace πρὸς ὑποστηρίξιν τῆς ἀτηρήκτου καὶ ὑπὸ τὰ φοβερά τοῦ ὄρου λόγου καὶ τῆς ἀληθοῦς ἐπιστήμης κτηπῆματα καταρροῦσης ὀλιστικῆς αὐτῶν θεωρίας.

Ἰδοὺ τὴν περὶ οὗ ὁ λόγος ἀνέκδοτον.

Ὅταν ὁ πῶλις Laplace παρουσιάσεν εἰς τὴν στρατηγὴν Βοναπάρτην τὴν α" ἐκδοσιν τοῦ ἀνωτέρου μνημονευθέντος ἔργου αὐτοῦ, ὁ στρατηγὸς τῷ εἶπεν: «Ὁ Νεύτων ὠμίλησε περὶ Θεοῦ ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ. Διεξήλθον ἡδὴ τὸ ὑμέτερον καὶ οὐδαμῶς εἶδρον τὸ ὄνομα τοῦτο οὐδ' ἐφ' ἄπαξ». Εἰς ταῦτα ὁ Laplace λέγεται ἀποκριθεὶς: «Πολλὰ πρῶτος Ὑπατε, δὲν ἔλαβον ἀνάγκη τῆς ὑπὸθέσεως ταύτης. Διὰ τῶν λέξεων τούτων, ὁ Laplace θὰ ἀπαχάσει τὸν Θεὸν ὑπόθεσιν. Ἐὰν ταῦτα οὕτως εἶγον, ὁ πρῶτος Ὑπατος θὰ ἐστρεφεν αὐτῷ τὰ νῶτα. Ἄλλ' ὁ Laplace οὐδέποτε εἶπε ταῦτα. Ἰδοὺ δὲ, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ κ. Faye, ἡ ἀλήθεια. Ὁ Νεύτων νομίζων ὅτι αἱ μακροχρόνιαι ἀνωμαλίαι τῆς κινήσεως, ὧν τὴν θεωρίαν εἶχει ὑποτιπῶσει, θὰ ἐπέφερον διὰ τοῦ χρόνου τὴν καταστροφὴν τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος, εἶπε πού ὅτι ὁ Θεὸς ὑποχρεοῦται: νὰ ἐπιμβαίη ἀπὸ κειροῦ εἰς κειρὸν πρὸς ἐπανόρθωσιν τοῦ κακοῦ καὶ ἀνδιοργάνωσιν οὕτως εἶπεν τοῦ συστήματος. Ἡ ἐπιστήμη δὲν εὐρίσκειται εἰσέτι ἐν θέσει τοιαύτῃ, ὥστε νὰ εἶνε γνωστὰ αἱ συνῆμαι τῆς μονομότητος τοῦ πλανητικοῦ ἡμῶν συστήματος: ἀλλ' ὁ Laplace, ὅστις εἶχεν ἀνακαλύψει αὐτὰς διὰ βραθείας ἀναλύσεως, ἠδύνατο καὶ ὑπαρροῦτο ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὴν πρῶτον Ὑπατον, ὅτι ἐσφαλμένως ὁ Νεύτων ἐπεκαλεῖτο τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν ἀπὸ κειροῦ εἰς κειρὸν διόρθωσιν τῆς μακρῆς τοῦ κόσμου, καὶ ὅτι αὐτός, ὁ Laplace, δὲν ἔλαβεν ἀνάγκη τῆς ταυτῆς ὑποθέσεως. Δὲν ἀπεκάλεσεν ὅθεν ὑπόθεσιν τὸν Θεόν, ἀλλὰ τὴν ἐν ὀρισμένῳ σημείῳ ἄμεσον αὐτοῦ ἐπέμβασιν.

Ἐν ὑποσημειώσει δὲ ὁ κ. Faye (ἐν σελ. 132) ἀναφέρει ὅτι παρελάβε παρὰ τοῦ Arago τὴν εἰδήσιν, καθ' ἣν ὁ Laplace, εἰδοποιήθεις ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ὅτι τὸ ἀνέκδοτον τοῦτο ἐμελλε νὰ δημοσιευθῇ ἐν τι βιογραφικῇ συλλογῇ, παρεκάλεσεν αὐτὸν νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ ἐκδότου τὴν διαγραφὴν αὐτοῦ. Τῷ ὄντι, ἔπρεπε νὰ νὰ ἐξηγηθῇ τοῦτο ἡ νὰ διαγραφῇ. Τὸ δεύτερον, ἦτο καὶ τὸ ἀπλούστερον: δυστυχῶς οὐδέτερον τούτων ἐγένετο.

τὸν ἴδιον αὐτῶν ἄξονα, κατὰ δὲ τὰς μετ' αὐτὸν γενομένας ἀνακαλίψεις, ἐν τῷ διὰ τῆς ἀνακαλίψεως τοῦ πλανήτου Ποσειδῶνος διπλασιασθέντι κατὰ τὴν ἑκτασὶν ἡλιακῷ κόσμῳ, δέον τοῦ λοιποῦ νὰ διακριθῶσι δύο διακεκριμένοι πλανητικαὶ χώροι: ἡ ἐσωτερικὴ, ἐν ἣ οἱ ἀρχαιότερον γνωστοὶ πλανῆται στρέφονται περὶ ἑαυτοὺς μετὰ τῶν δορυφόρων αὐτῶν ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς, καὶ ἡ ἐξωτερικὴ χώρα (ἡ τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τοῦ Ποσειδῶνος), μᾶλλον ἐκτεταμένη, ἐν ἣ οἱ δορυφόροι περιφέρονται περὶ τοὺς ἰδίους πλανήτας κατ' ἀντίθετον φορᾶν, ἦτοι ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμᾶς.

Τὴν ἐπίκρισιν τῆς θεωρίας τοῦ Laplace διεξάγει ὁ σοφὸς καθηγνητὴς μετὰ τῆς χαρακτηριστικῆς τοῦς ἀληθῶς σοφοῦς λεπτότητος καὶ ἐξόχου μετριοφροσύνης. Οὐδεὶς, λέγει, θὰ παραγνωρίσῃ, βέβαιός ἐμι περὶ τούτου, τὸ αἰσθημα ὅπερ με ὠθεῖ εἰς τὴν ἐπίκρισιν ταύτην. Πρόκειται περὶ ἀπλῆς ὑποθέσεως, ἢν αὐτὸς οὗτος ὁ Laplace μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιφυλάξεως διετύπωσεν, ὁ δὲ συγγραφεὺς τῆς Οὐρανόμου Μπαχάνικῆς κείται πολὺ ὑψηλᾶ, ὥστε νὰ ὑπάρχῃ ὁ ἐλάχιστος φόβος ἀμαυρώσεως τῆς δόξης αὐτοῦ. Ἐπὶ ἔνα ἦδη ὀλόκληρον αἰῶνα οἱ ἀστρονόμοι ζῶσιν ἐν τοῖς πέντε ἀθανάτοις τόμοις αὐτοῦ καὶ ἀγωνίζονται εἰς τὴν ἐκ τούτων ἐξαγωγὴν ὠφελίμων πορισμάτων ἢ εἰς τελειοποιήσιν τῶν γονίμων ἐκείνου μεθόδων. Καὶ ἐὰν ἐτι ἡ πρόοδος τῶν παρατηρήσεων ἢ αἱ τῶν τῆς Ἀναλύσεως τῶν ἀπειροστῶν ἦβελον μεταβάλλει μέρη τινὰ αὐτοῦ, τὸ ἔργον τοῦτο θὰ παραμείνῃ ὡς μία τῶν ὑψίστων ἐκφάνσεων τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Ἄλλ' ἡ Ἐπιστήμη ἔχει τὸ προνόμιον τῆς ἀδιαλείπτου προόδου, δοξάζονται δὲ ἐπίσης τὰ μᾶλλον θαυμασθέντα μεγαλοφυᾶ πνεύματα, ὅταν στηρίζεται τις ἐπὶ τῶν ἔργων ἐκείνων ἵνα ὑπερβῇ τὰ ὄρια, ἅτινα ταῦτα ἐνόμισαν ὅτι ἔθεντο.

Ἐν τῇ βάσει τῶν νεωτάτων ἀστρονομικῶν, φυσικοκοσμικῶν, γεωλογικῶν καὶ παλαιοντολογικῶν παρατηρήσεων καὶ μελετῶν, περὶ ὧν ἀδύνατον εἶνε τό γε νῦν καὶ συντομώτατος νὰ γίνῃ λόγος ἐν ταῖς στήλαις ταύταις, ὁ κ. Faye προβαίνει εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς κοσμογονικῆς αὐτοῦ θεωρίας, θεωρίας οὐσιωδῶς διαφεροῦσης ἀπασῶν τῶν προγενεστέρων, αἵτινες κατ' αὐτὸν δέον νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀπόρροια τῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς μορφώσεως αὐτῶν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἀτελῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων, ἢν ἐν τέλει συνοψίζει εἰς πίνακα διπλοῦν, οὔτινος τὸ δεύτερον μέρος, ἀναφερόμενον εἰς τὴν γένεσιν καὶ ἡλικίωσιν τῆς ἡμετέρας Γῆς, ἀναγράφωμεν ἐπὶ λέξει ἔχον ὅδε:

Περίοδος τῆς διαπυρώσεως τῆς Γῆς.

Θερμότης ὀφειλομένη εἰς τὸν τρόπον τῆς μορφώσεως. Ἐν τῇ ὀλοσχερῶς θερστῇ μάζῃ τὰ συγκεντρικὰ στρώματα διατίθενται κατὰ λόγον τῆς πυκνότητος αὐτῶν. Διαστάσεις σημαντικῶς μείζονες τῶν συγχρόνων· περιστροφὴ περὶ τὸν ἄξονα πολλῶ βραδυτέρα. Τὸ σχῆμα αὐτῆς εἶνε τὸ τοῦ διὰ περιστροφῆς ἐλλειψοειδοῦς, μόλις πεπλατυσμένον περὶ τοὺς πόλους τῆς στρεφῆς.

1) Ἐν σελ. 157.

ἽΟξειδωσις τῶν ἐν ἐπιπολῆι στρωμάτων, ἐλαττωμένη κατὰ λόγον τοῦ βάθους.

Εὐρεῖα ἀτμὸσφαιρα ἐνέχουσα ἅπαν τὸ οὐτὼ παραχθὲν ὕδωρ καὶ τὰ παραμείναντα ἐλεύθερα ἀέρια.

Σεληνιακαὶ πλήμμυραι τῆς ῥευστικῆς μάξης.

ΠΡΟΨΩΓΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ.

Ἐπόψυξις τῆς σφαιρας.

Σχηματισμὸς πρώτου στερεοῦ φλοιοῦ· ἄμεσος ἐξάφανισις τῆς φωτεινῆς ἀκτινοβολίας.

Τὰ ὕδατα ἄρχονται κατατιθέμενα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Μηχανικὸς καὶ χημικὸς δι' ἀλληλεπιδράσεως τῶν ὑδάτων ἐπὶ τοῦ φλοιοῦ μετασχηματισμὸς, ὑπὸ τὴν πίεσιν εὐρείας ἀτμὸσφαιρας.

Αἱ σεληνιακαὶ πλήμμυραι τῆς τεττικυίας μάξης, παρακωλύμενοι ὑπὸ τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ, ἐξασθενούσι καὶ τείνουσι ν' ἀφανισθῶσιν.

ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΣ.

Ἄσθενής φωτισμὸς

ὀφειλόμενος εἰς τὸν γεννώμενον ἥλιον.

Ὁ ἥδη σχηματισθεὶς φλοιὸς παχύνεται βραδέως καὶ σχίζεται. Ἡ ἄσθενής πίεσις τῶν ἐσωτερικῶν πλήμμυρῶν ἀναγκάζει τὴν τεττικυίαν ἕλιν νὰ ὑψωθῆ ἐν ταῖς ρωγμαῖς καὶ μάλιστα νὰ ἐκχυθῆ ὑπεράνω τῶν συντριμμάτων τοῦ φλοιοῦ.

Ἡ θερμοκρασία τῆς ἐπιφανείας ἢ τοῦ ἀέρος ὀφείλεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἐσωτερικὴν θερμότητα· εἶνε ἢ αὐτὴ ἀπὸ τοῦ ἰσημερινοῦ μέχρι τῶν πόλων. Δὲν ὑπάρχουσι κλίματα οὐδὲ ἐποχαί. Τὰ εἰς βάθος κείμενα ὕδατα εἶνε θερμὰ καὶ οὐχὶ ψυχρά.

Εὐρεῖα ἀτμὸσφαιρα προφυλάττουσα τὴν Γῆν ἀπὸ τῆς καταψύξεως. Ἀνώτερα ρεύματα παράλληλα τῇ ἰσημερινῷ. Οὐδεμίαν ἀνευ βροχῆς χώρα· οὐδαμοῦ χιονίζει.

Πλήμμυραι τοῦ ὠκεανοῦ ἀποκλειστικῶς σεληνιακαί.

Πρῶται φωτειναὶ ἀκτινοβολία τοῦ γεννώμενου καὶ εἰδέτι ἀμόρφου ἥλιου.

Ἡ Γῆ φωτίζεται ἄσθενῶς καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν πόλων.

Ζωὴ φυτικὴ καὶ ζωικὴ ἀναπτύσσεται ὁμοειδῶς ἐφ' ἀπάσης τῆς Γῆς.

ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΣ.

Ἀὔξων ἡλιακὸν ῥόος.

Κατ' ἀρχάς, ἢ τε φυτικὴ καὶ ζωικὴ ζωὴ ἐξακολουθοῦσιν ἀναπτυσσόμεναι ὁμοειδῶς ἐφ' ἀπάσης τῆς Γῆς.

Ὁ φλοιὸς παχύνεται· ἡ σκοτεινὴ θερμότης τῆς Γῆς ἐλαττοῦται. Ἡ ἡμεροσία κινήσις ἐπιταχύνεται.

Ὁ ἥλιος μορφοῦται καὶ μεγεθύνεται· ἡ Γῆ πλησιάζει πρὸς αὐτὸν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον, ἢ δὲ διάσκει τῆς περιφορᾶς αὐτῆς ἐλαττοῦται ταχέως.

Ἡ ἡλιακὴ ἀκτινοβολία ἐντονωτέρα καταστάσα ἄρχεται ἀντικαθιστῶσα τὴν προϊούσαν ἐλάττωσιν τῆς κεντρικῆς θερμότητος.

Ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τῆς περιόδου ταύτης, αἱ ὧραι τοῦ ἔτους ἄρχονται καθιστάμεναι ἐπαισθηταί.

Τὰ κλίματα ἄρχονται διαγραφόμενα καὶ ἐνεργῶς τροποποιούντα τὸν φαῦνον καὶ τὴν χλωρίδα τῆς δευτερογενοῦς περιόδου.

Αἱ σεληνιακαὶ πλήμμυραι εἶνε ἥδη κατὰ τι ἡλωιωμένοι διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἥλιου.

ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΣ.

Πλήρης ἡλιακὸς φωτισμὸς.

Ἡ δυστολὴ τῆς σφαιρας μειοῦται. Ἡ ἐπιδρασις τῆς κεντρικῆς θερμότητος εἶνε ἀνηγμένη εἰς τὸ ἐλάχιστον.

Ὁ ἥλιος ἀφικνεῖται ταχέως εἰς τὸ μέγιστον τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ. Ἡ μᾶζα αὐτοῦ παύει πλέον αἰξανομένη. Περιβάλλεται ὑπὸ πλήρους φωτοσφαιρας.

Ἡ Γῆ διαγράφει τὴν ὀριστικὴν αὐτῆς τροχίαν.

Ἡ ζωὴ ἀφικνεῖται περίπου εἰς τὸ μέγιστον τῆς ἐνεργείας καὶ τῆς ἀναπτύξεως αὐτῆς ἐν τοῖς προϊούσιν κλίμασιν.

Ἡ ἀτμὸσφαιρα ἀνάγεται περίπου εἰς τὰς συγχρόνους αὐτῆς διαστάσεις.

Πλήρης περιτροπὴ τῶν ὠρῶν τοῦ ἔτους. Κλίματα πολικὰ καὶ τροπικὰ. Πολικοὶ πάγοι· ἐναλλάσσουσα τῆξις αὐτῶν.

Ὁ τρόπος τῆς καταψύξεως, ὀφειλομένης εἰς τὸ ψῦχος τῶν πόλων, εἶνε ἐν πλήρει ἐνεργείᾳ. Ὑποβρύχια πολικὰ ρεύματα διατηροῦσιν εἰς τὰ βάθη τῶν θαλασσῶν θερμοκρασίαν ἴσην τῷ μηδέν.

Ἡ ταχύτερα τοῦ ῥάθους τῶν θαλασσῶν κατάψυξις ὡς ἀποτέλεσμα ἔχει ὑπερῆσαν πίεσεως τοῦ υποβρυχίου φλοιοῦ ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ῥευστικῆς μάξης· προκαλεῖ τὴν προϊούσαν ἐξαρσιν τῶν ἡπειρῶν, ὑπὸ τὰς ὁποίας ὁ γήινος φλοιὸς εἶνε ἥττον παχύς, καὶ τὸν σχηματισμὸν τῶν σειρῶν τῶν ὀρέων κατὰ μῆκος τῆς γραμμῆς τῆς ῥήξεως.

Ἐμφάνισις τῶν ἀδιαλείπτων χιόνων καὶ τῶν παγόνων ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν ὀρέων.

Τὰ ἀνώτερα ἀτμὸσφαιρικὰ ρεύματα ἀποβαίνουσιν ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἡμισφαιρίῳ εὐκρινῶς βορειοανατολικά καὶ καθίστανται τοπικά. Χῶραι ἀνευ βροχῆς.

Ἡφαιστειακὰ φαινόμενα ὀφειλόμενα εἰς τὴν τυχαίαν ἐν τοῖς διαπύροις στρώμασι διείδουσιν ὕδατος ἢ ὑδρατμῶν ὑπὸ ἀνωτέρων πίεσιν, διὰ τῶν πρὸς τὰ κάτω ὑπανοιγομένων γραμμῶν τῆς ῥήξεως. Ὑποχθόνιος σχηματισμὸς τῆς ἐξογκωμένης καὶ ἐνίοτε ἐκκροτούσης λάδας.

Πλήμμυραι ὀλοσχερῶς σεληνονηλιακαί.

ΤΕΤΑΡΤΟΓΕΝΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΣ.

Ἐλαθρὰ μειώσις τῆς ἡλιακῆς ἐνεργείας.

Ἐξαιρέσει τῆς ἀνεπαίσθητου ταύτης μειώσεως, μᾶλλον ὑπονεουμένης ἢ ἀποδειχθείσης¹, ἡ φάσις αὕτη χαρακτηρίζεται ἐκ τῆς ἐξαφανίσεως πάσης κοσμογονικῆς ἐπιρροίας καὶ ἐκ τῆς ἀποκαταστάσεως

1) Ὁ ἥλιος, κατὰ πρῶτον ἀστὴρ λευκῆς καὶ τοῦ πρώτου φασματικῶς τύπου, ὡς δυνατὰ τις νὰ συμπεράνη ἐκ τοῦ ἀμυθῆτου ποσοῦ τῆς ἐν αὐτῷ ἀποθηκευθείσης ἀρχικῆς θερμότητος, εἶνε σήμερον ὀλίγον ὑποκίτρινος, μεταπεσὼν εἰς τὸν δευτερον τύπον (βλ. Ἐβδ. Ἐπιθ. Τόμ. Α' ἀριθ. 51, πραγματεῖαν ἐπιγραφμένην τὰ φάσματα τῶν ἀπλανῶν).

ἐντελοῦς ἰσορροπίας καθ' ἀπάσας τὰς διευθύνσεις¹. Μονιμότης τῶν διαστάσεων τοῦ πλανητικοῦ συστήματος, μονιμότης τῆς ἡλιακῆς ἀκτινοβολίας, μονιμότης τῆς χημικῆς συστάσεως τῆς ἀτμοσφαιρας, τελευταῖον δὲ μονιμότης τῆς περὶ τὸν ἄξονα περιστροφῆς καὶ τοῦ σχήματος τῆς Γῆς, οὗτινος τὸ πεπλατυσμένον περὶ τοὺς πόλους ἔλαβε τὴν σύγχρονον αὐτοῦ ἀξίαν.²

Τὸ ἔδαφος μόνον δὲν εἶνε ἀπολύτως μόνιμον· ἐξακολουθοῦσιν ἐξησθενημέναι αἱ βραδεῖαι ταλαντοειδεῖς κινήσεις τῶν τμημάτων τοῦ γήινου φλοιοῦ, προερχόμεναι ἐκ τῆς ἀνίδου καταψύξεως τῶν τμημάτων τούτων, τῶν μὲν ἡπειρωτικῶν, τῶν δὲ ὑποβυθίων, καὶ ἐκ τῆς ἐπὶ τῶν τελευταίων τούτων συσσωρευσεως τῶν διὰ καθιζήσεως στρωμάτων.

Παγετώδης περίοδος τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου συνδεομένη πρὸς τὰς ταλαντοειδεῖς κινήσεις τοῦ φλοιοῦ.

Ἐξησθενημένη ἐξακολουθησὶς τῶν ἡφαιστειακῶν φαινομένων.

Ἄπο πολλοῦ ἡ ζωὴ ἐγκατέλιπε τὰς πολικὰς χώρας, τὰς ὑψηλὰς κορυφὰς καὶ τὰς ἀνευ βροχῆς χώρας (ἐρήμους). Εἰδικεύεται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐπὶ τῶν κατοίκων διακρινομένων διὰ τῶν κλιμάτων καὶ τῆς διαγραφῆς τοῦ ἐδάφους.

Διατήρησις ἐν τῷ βῆθει τῶν θαλασσῶν φαίνου ἀναλόγου πρὸς τὸν τῶν προγενεστέρων ἐποχῶν.

Ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἀναφερομένοις δυσὶ πίναξιν, ὧν ὁ δευτερος μόνον δημοσιεύεται ἐνταῦθα, ὡς ἀμέσως σχετιζόμενος πρὸς τὸ ἡμέτερον θέμα, ἀναγράφεται μεθ' ἀπασης τῆς δυνατῆς συντομίας, ὡς ἀνακεφαλαιώσως σύμπαντος τοῦ ἔργου τοῦ κ. Faye, ἡ ἀρτία καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ἀπασῶν τῶν μέχρι τοῦδε περὶ τοῦ κόσμου ἀσφαλῶν τῆς ἐπιστήμης γνώσεων στηριζομένη κοσμογονικὴ θεωρία αὐτοῦ, οὐσιωδῶς διαφέ-

1) Ἡ παγετώδης φάσις δὲν ἀντίκειται εἰς τὴν ἀπόρριψιν ταύτην. Οὐδὲν δὲν ν' ἀποδοθῆ αὕτη εἰς τὴν ἀνεπιστέhton μεταβολὴν τῆς ἡλιακῆς ἐνεργείας, οὐδὲ εἰς τὰς μακρὰς περιόδου μεταβολὰς τῆς ἐγκλίσεως ἢ τῆς ἐκκεντρότητος τῆς γῆινης τροχῆς, αἵτινες δέον νὰ παραμείνωσιν περιλαμβανόμεναι μετὰ τὴν περιωρισμένην ὄριον. Ὁρθότερον ἀπέδωκαν ταύτας εἰς τὴν μετακίνησιν θαλασσίων τινῶν ρευμάτων. Τῶ ὄντι, δι' ἐν εἰς βλεμματικὸς ἐπὶ χάρτος τῶν ἰσοθερμῶν βεβαιούται τις πόσον αἱ κηρύλλαι αὐταὶ ἀνοψοῦνται ἐπὶ πλέον ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ, συγκοινωνούντος εὐρέως μετὰ τῆς Ἀρκτικῆς θαλάσσης, ἢ μετὰ τοῦ Εἰρηνικοῦ. Ἐὰν μικρὰ τις ἐξαρσις τοῦ ὑποβυθίου ἐδάφους, μετὰ τῆς Γροιλανδίας καὶ τῆς Νορβηγίας, ἤθελε διακόψει ἐν μέρει τὸ ἀπὸ τοῦ πόλου προερχόμενον κατώτερον ψυχρὸν ρεῦμα, τὰ θερμὰ τῶν τροπικῶν ρεῦματα δὲν θὰ ἐφέροντο πλέον μετὰ τῆς αὐτῆς ἀφθονίας πρὸς βορρᾶν, αἱ δὲ ἰσοθερμὶ ἡμῶν θὰ ἐλαττωθῶν τὴν διάταξιν, ἣν ἔχουσι σήμερον ἐν τῷ Εἰρηνικῷ. Τῶν ἀνωτέρων δὲ ἀτμοσφαιρικῶν ρευμάτων μὴ μεταβαλλομένων, οἱ εὐρωπαϊκοὶ παγεῶνες νῆαν θὰ ἐλάμβανον ἐπέκτασιν. (Ἐπιστημῶσις ἐν σελ. 292). Τὰ περὶ ἐπιδράσεως τῶν ἡπειρωτικῶν ὄγκων ἐπὶ τῆς διευθύνσεως τῶν ἰσοθερμῶν εὐρίσκει ὁ ἀναγκώστης ἐν τῇ καὶ ἐν τῷ ἡγουμένῳ ἀριθμῷ σημειωθείσῃ Γεωλογίᾳ τοῦ κ. Lapparent (Μέρος πρῶτον, ἐν σελ. 88 καὶ ἐφεξῆς), τὰ δὲ περὶ ἐπιρροῆς τῶν θαλασσῶν ρευμάτων ἐπὶ τῆς θερμοκρασίας τῶν θαλασσῶν ἐν σελ. 93 καὶ ἐφεξῆς.

2) Ἡ Γῆ διετήρησε δι' ἀπασῶν τῶν ἀλλοιώσεων τούτων τὴν ἀρχικὴν αὐτῆς μορφήν, τὴν τοῦ ἐλλειψοειδοῦς διὰ περιστροφῆς, ὀλίγον πεπλατυσμένον περὶ τοὺς πόλους· τὸ πεπιεσμένον μετεβλήθη μόνον κατὰ ποσόν.

γούσα τῆς τοῦ ἀθανάτου Laplace, ἰδίᾳ καθ' ὅσον κατὰ μὲν τὴν ἀρχαιότεραν (τὴν τοῦ Laplace) ὁ ἥλιος εἶνε προγενέστερος τῆς Γῆς, ὡς καὶ τῶν ἄλλων πλανητῶν, ἐσχηματίσθη δὲ αὕτη, ὡς καὶ ἐκεῖνοι, διὰ τῆς συγκεντρώσεως τῆς ὑπὸ μορφῆν δακτυλίου περὶ τὸν ἰσημερινὸν τοῦ ἥλιου ἀποσπασθείσης ἀραιᾶς καὶ διαπύρου ὕλης, ἐνῶ κατὰ τὴν τοῦ κ. Faye οἱ πλανῆται ἐσχηματίσθησαν πρὸ τοῦ ἥλιου διὰ συμπύξεως τῆς διαπύρου ὕλης, ἥτις τμηματικῶς καὶ οἰοῦναι ἀνεξαρτήτως τῶν λοιπῶν ἐστρεβιλιζέτο ἐν τῷ διαστήματι πρὸ ἀμνημονεῦτων χρόνων.

Ἄλλ' εἶνε δυνατόν ἄρα νὰ θεωρηθῆ ἡ νεωτάτη αὕτη θεωρία τοῦ κ. Faye ὡς ἡ τελευταία, ὀριστικῶς καὶ οἰοῦναι ἀμετακλήτως λύουσα τὸ ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς Γῆς ἀδιαλείπτως ἀπασχολοῦν αὐτὸν περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ κόσμου ζήτημα; — Ἡ εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἀπόκρισις δὲν φαίνεται ἡμῖν δυσχερῆς σήμερον. Πολλάκις καὶ ἐν ταῖς στήλαις ταύταις καὶ ἀλλαχοῦ ἀνεγράφη, καὶ ἐτονίσθη μάλιστα ἀναγραφῆν, ὅτι αἱ πρὸς ἐρμηνείαν τῶν γεγονότων ἀληθῆς ἐπιστημονικαὶ ὑποθέσεις — τοιαῦται δὲ δέον νὰ θεωρηθῶσιν πᾶσαι αἱ μὴ ἀντιφάσκουσαι πρὸς τὰς μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς μορφώσεως αὐτῶν ἀσφαλῶς βεβαιωθείσας ἐπιστημονικὰς γνώσεις, διότι περὶ τῶν λοιπῶν, τῶν μὴ ἐπὶ τοιαύτης βάσεως στηριζομένων, οὐδεὶς σπουδαίως δυνατόν νὰ γείνη λόγος — οὐδὲν δὲν νὰ θεωρῶνται ὡς ἀπολύτως μόνιμοι, ἀλλ' ὅτι ἐπὶ τοσοῦτω μόνον παραμείνωσιν ἐν ἐνεργείᾳ ἐπιστημονικαὶ ὑποθέσεις ἢ θεωρίαι, ἐφ' ὅσον δύνανται νὰ ἐρμηνεύωσιν ἀδιάστωρ τὰ ἐκάστοτε ἀναφαινόμενα τῆς ἰδίας αὐτῶν τάξεως γεγονότα, μετατίθενται δὲ εἰς τὰς ἐν ἐφεδρεῖα οὕτως εἰπεῖν ἐπιστημονικὰς ὑποθέσεις καὶ ἐξετάζονται τότε πλέον ἀπὸ ἀπόψεως καθαρῶς ἱστορικῆς, ὅταν παρουσιασθῶσιν ὁμοταγῆ γεγονότα, ἅτινα διὰ τούτων δέον δύνανται νὰ ἐρμηνευθῶσιν ἐπαρκῶς. Τοῦτο διδάσκει ἡμᾶς σύμπασα ἡ ἱστορία τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων καὶ ἰδίᾳ τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας¹.

ΗΛ. Γ. ΒΑΣΣΑΜΑΚΗΣ.

ΔΡΑΜΑΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ.

ΘΕΑΤΡΟ ΠΑΤΙΣΤΡ.—*1. Dona Juana τοῦ Cervantes.—ΧΡΟΝΙΚΑ.*

Τὸ δράμα τοῦ Ἑλλήνιδα μὲν μητέρα, Ἰταλὸν δὲ πατέρα σκόντος Ἀλεξάνδρου Παζώδη *Dona Juana* ἐδίδαξεν ἡ Γαλλικὴ-Κωμῶδια καὶ ἐν Λονδίῳ, ὅτε αὕτη σειράν παραστάσεων ἐν αὐτῷ ἔδωκεν, οἱ δὲ Λονδῖνοι, καίτοι ἴπτον τῆς *Denise*, τῆς *Adrienne Lecouvreur* καὶ τῶν *Effrontés* ἔχεισιν ἐκτόσθε αὐτό, οὐδα-

1) Λίαν πιθανὸν εἶνε, χρόνον καὶ χώρον ἐπιτρεπόντων, νὰ πραγματευθῶμεν προσεγγῶς τὸ ζήτημα τοῦ κατοικησίου τῶν γίνωστων ἡμῖν οὐρανίων σωμάτων ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τελευταίων δεδομένων τῆς ἐπιστήμης, στηριζόμενοι, ὡς πάντοτε, ἐπὶ τῶν μέχρι τοῦδε ἀσφαλεστέρων ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἐγνωσμένων, ἰδίᾳ δὲ ἐπὶ τῆς περὶ τούτου ἐν τῷ προκειμένῳ ἔργῳ μελέτης τοῦ κ. Faye.